

Ф.В. Горбонос

д.е.н., професор

Н.Л. Іващук

д.е.н., професор

Львівський університет бізнесу та права

ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ ЗАОЧНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СПРАВ У СУДАХ

В статті розглянуто поняття та умови заочного провадження справ у судах.

Ключові слова: *провадження, суди, справи, захист, цивільний процес, рішення, ухвала.*

В статье рассмотрены понятие и условия заочного производства дел в судах.

Ключевые слова: *производство, суды, дела, защита, гражданский процесс, решение, постановление.*

The article deals with concepts and terms in absentia proceedings in courts.

Key words: *proceedings, courts, business, defense, civil procedure, decision, decision.*

Актуальність проблеми. Питання судового захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, функціонування судової системи є традиційно актуальними, тому активно досліджуються вітчизняною і зарубіжною юридичною наукою. Нагальність удосконалення цивільно-процесуальних відносин обумовлюється також законотворчими процесами, які відбуваються в державі, а саме: реформами адміністративно-політичної, соціально-культурної сфер суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблеми цивільно-процесуального законодавства, функціонування судів, захист прав, свобод людини і громадянина, юридичних осіб, держави є предметом дослідження таких учених-правників як М. Штефан, В. Комаров, І. Бородін, М. Запорожець[9, с. 145]. Разом із тим, оновлення цивільного процесуального законодавства обумовило появу нових процесуально-правових проблем, прогалин правового регулювання цивільного судочинства держави. Тому вважаємо за доцільне представити власний погляд на окремі положення Цивільного процесуального кодексу України..

Мета і завдання статті : розкрити переваги та недоліки заочного розгляду справи.

Завдання: 1. охарактеризувати виникнення та еволюцію заочного провадження в цивільному процесі; 2. визначити поняття та умови заочного провадження; 3. розкрити переваги та недоліки заочного розгляду справи; 4. охарактеризувати перегляд заочного рішення.

Виклад основного матеріалу. Інститут заочного рішення спрямований, з одного боку, на розширення засад диспозитивності у цивільному процесі (зокрема, свободи розсуду сторін), та, з іншого боку, на запобігання можливості зловживання процесуальними правами та встановленням відповідальності за ці зловживання.

Главою 8 розділу III ЦПК України регламентується інститут заочного рішення, яке визначається як рішення, що ухвалюється судом у разі неявки в судове засідання відповідача, який належним чином повідомлений і від якого не надійшло повідомлення про причини неявки або зазначені ним причини визнані неповажними та якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

Незважаючи на те, що глава 8 розділу III ЦПК України має назву „Заочний розгляд справи“, в ній фактично викладено правила заочного провадження. Запропонована ЦПК України назва в такому вигляді сформульована некоректно, вона не відображає всього змісту закладених у главі норм. Йдеться про те, що заочний розгляд є лише однією зі складових заочного провадження, в результаті чого інші його особливості залишаються поза увагою законодавця (наприклад, порядок перегляду заочного рішення тощо).

Також слід розрізнити й поняття „заочного провадження“ та „заочного рішення“, які за своїм змістом не збігаються, оскільки не кожна справа, розпочата в порядку заочного провадження, може закінчитися ухваленням заочного рішення, однак кожне заочне рішення завжди буде ухвалене при розгляді справи в порядку заочного провадження [6, с. 408]. Це пояснюється тим, що існує можливість звернення цивільної справи, розгляд за якою розпочався в порядку заочного провадження, до звичайного загального порядку розгляду...

Вважаємо, що заочне провадження більш правильно розглядати як надання додаткових процесуальних гарантій позивачеві, який таким чином набуває захисту від несумлінного відповідача, що, зловживаючи своїми процесуальними правами, не з'являється до судового засідання та затягує розгляд справи. Крім досягнення процесуальної економії, заочне провадження має на меті дисциплінувати тих відповідачів, які фактично перешкоджають ухваленню рішення у справі.

В юридичній літературі заочне провадження називають спрощеною процедурою або вважають спрощеним через відсутність відповідача під час розгляду справи та тих обмежень, що встановлені для позивача.

Під умовами заочного розгляду справи слід розуміти обставини, наявність яких є необхідною для вирішення справи судом у порядку заочного провадження. До умов заочного провадження слід віднести:

- 1) належне повідомлення відповідача про час і місце судового засідання;
- 2) неявку відповідача до суду;
- 3) відсутність поважних причин неявки;
- 4) відсутність клопотання відповідача про розгляд справи за його відсутності;
- 5) відсутність заперечень з боку позивача про розгляд справи у заочному провадженні.

Питанням повідомлення заінтересованих осіб про судові засідання цивільне процесуальне законодавство приділяє достатньо уваги. Порядок судових викликів і повідомлень передбачений главою 7 (розділ I) ЦПК України. Виходячи з редакції ст.74 ЦПК, можна виділити такі способи виклику відповідача до суду:

1) рекомендованим листом із повідомленням, надісланим поштою. При цьому судова повістка разом із розпискою, а у випадках, встановлених цим Кодексом, разом з копіями відповідних документів надсилається відповідачеві;

2) через кур'єрів;

3) шляхом вручення повістки стороною чи її представником, яка може бути, за їх згодою, видана судом відповідним учасникам цивільного процесу (безпосередньо у суді або повідомленням під розписку);

4) телеграмою, факсом чи за допомогою інших засобів зв'язку, які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику;

5) через оголошення у пресі. Це стосується відповідача, місце проживання (перебування чи роботи) або місцезнаходження якого позивачеві невідоме, навіть після його звернення до адресного бюро і органів внутрішніх справ. Судова повістка про виклик у суд повинна містити:

1) ім'я фізичної особи чи найменування юридичної особи, якій

адресується повістка;

2) найменування та адресу суду;

3) зазначення місця, дня і часу явки за викликом;

4) назву справи, за якою робиться виклик;

5) зазначення, в якості кого викликається особа (як позивач, відповідач, третя особа, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач);

6) зазначення, чи викликається особа в судові засідання чи у попереднє судові засідання, а у разі повторного виклику сторони у зв'язку з необхідністю дати особисті пояснення про потребу дати особисті пояснення;

7) у разі необхідності – пропозицію особі, яка бере участь у справі, подати всі раніше неподані докази;

8) зазначення обов'язку особи, яка одержала судову повістку в зв'язку з відсутністю адресата, за першої можливості вручити її адресату;

9) роз'яснення про наслідки неявки залежно від процесуального статусу особи, яка викликається (накладення штрафу, примусовий привід, розгляд справи за відсутності, залишення заяви без розгляду), і про обов'язок повідомити суд про причини неявки.

Відповідач також вважається належним чином повідомленим про час і місце розгляду справи у таких випадках:

1) у разі його відмови одержати судову повістку. При цьому особа, яка її доставляє, робить відповідну помітку на повістці і повертає її до суду;

2) у разі вручення судової повістки представникові відповідача;

3) у разі неповідомлення відповідачем суду про зміну місця проживання судова повістка вважається доставленою за останньою відомою судові адресою, навіть якщо відповідач за цією адресою більше не проживає або не знаходиться.

Для з'ясування питання, які саме випадки слід вважати неявкою відповідача до судового засідання, необхідно виділити такі випадки:

1) відповідач особисто не з'явився у судові засідання та не подав будь-яких заяв;

2) відповідач до судового розгляду подав заяву про розгляд справи за його відсутності;

3) замість відповідача до зали судового засідання з'явився його представник;

4) відповідач залишив залу судового засідання (ч.5 ст.169 ЦПК);

5) відповідач з'явився, але відмовився давати пояснення (наприклад, не погодившись із процесуальними діями суду);

6) відповідач з'явився, але за порушення порядку або невиконання розпоряджень головуючого був видалений із зали судового засідання (в порядку ст. 92 ЦПК).

Всі наведені випадки свідчать про те, що необхідно звернутися до процесуального характеру неявки, що містить дві складові:

1) особиста відсутність відповідача у судовому засіданні;

2) відсутність усного змагання сторін у судовому засіданні

Як зазначено в ч.2 ст.225 ЦПК України, розгляд справи і ухвалення рішення проводяться за загальними правилами з винятками і доповненнями, встановленими главою 8 (розділ III) ЦПК „Заочний розгляд справи” [8, с. 403].

З метою розмежування змагального процесу та заочного провадження, з'ясуванню підлягає порівняльний аспект застосування процесуальних засобів принципу змагальності в цивільному процесі при заочному розгляді справи. Вивчаючи історичний розвиток заочного провадження, можна виділити дві моделі заочного провадження або дві „інструкції заочного суду”: повну та скорочену.

За першою з них повністю відображені всі процесуальні дії змагального процесу, за винятком тих дій, що є несумісними з неявкою, тобто для здійснення яких необхідне волевиявлення особи, яка не з'явилася.

У другій моделі заочного розгляду справи діяльність суду зводиться до співвідношення позовних вимог з наданими письмовими та усними матеріалами, при цьому не передбачено вжиття заходів до перевірки наданих доказів.

Зрозуміло, що суд може визначитися щодо загального чи заочного розгляду справи безпосередньо у судовому засіданні, тобто у стадії судового розгляду справи. Після постановлення ухвали про відкриття провадження у справі, суд в порядку ст.127 ЦПК України направляє відповідачеві її копію, в якій поряд з іншими реквізитами міститься пропозиція відповідачу подати в зазначений строк письмові заперечення проти позову та посилання на докази, якими вони обґрунтовуються.

Крім того, з цією метою відповідачу одночасно з копією ухвали про відкриття провадження у справі надсилається і копія позовної заяви з копіями доданих до неї документів. Відповідач може заперечувати проти позову, посилаючись на незаконність вимог позивача, їх необґрунтованість, відсутність у позивача права на звернення до суду або наявність перешкод для відкриття провадження у справі. Заперечення проти позову можуть стосуватися всіх заявлених вимог чи їх певної частини або обсягу.

Попереднє судове засідання має бути проведене протягом одного місяця з дня відкриття провадження у справі, причому проводиться воно суддею за участю сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Суд в порядку попереднього судового засідання:

- 1) уточнює позовні вимоги або заперечення проти позову;
- 2) вирішує питання про склад осіб, які братимуть участь у справі;
- 3) визначає факти, що необхідно встановити для вирішення спору, а також які з них визнаються кожною стороною, а які підлягають доказуванню;
- 4) з'ясовує, якими доказами кожна сторона буде обґрунтовувати свої доводи чи заперечення щодо невизнаних обставин, та встановлює строки їх подання;
- 5) за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, вирішує питання про витребування доказів та виклик свідків, про проведення експертизи, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача, особи, яка надає правову допомогу, або про судові доручення щодо збирання доказів;
- 6) у невідкладних випадках проводить огляд на місці, огляд письмових і речових доказів;
- 7) за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, вирішує питання про вжиття заходів забезпечення позову;
- 8) вчиняє інші дії, необхідні для підготовки справи до судового розгляду;
- 9) визначає час і місце судового розгляду.

Отже, суд не обмежений у виборі процесуальних дій, які він вправі вчинити в порядку попереднього судового засідання. З переліку процесуальних дій впливає, що участь сторін у попередньому судовому засіданні є обов'язковою. У статті 130 ЦПК України закладені спеціальні правила, що стосуються неявки сторін до попереднього судового засідання. Так, за заявою однієї або обох сторін про неможливість явки до суду проведення попереднього судового засідання може бути відкладено, якщо причини неявки буде визнано судом поважними. У разі неявки у попереднє судове засідання сторони без поважних причин або неповідомлення нею причин неявки з'ясування обставин у справі проводиться на підставі доказів, про подання яких було заявлено до або під час попереднього судового засідання. У подальшому прийняття інших доказів залежить від поважності причин, через які вони були подані несвоєчасно.

Суттєвою новелою ЦПК України, що матиме значення для заочного провадження, є можливість визнання відповідачем фактів, які повинні доказуватися позивачем, саме на стадії попереднього судового засідання. У такому разі визнані відповідачем факти за ст.61 ЦПК України не підлягають доказуванню.

При відкритті судового засідання особливості заочного провадження можуть застосовуватися, коли секретар судового засідання доповідає судові, хто з викликаних у справі осіб з'явився в судове засідання, чи вручено судові повістки та повідомлення тим, хто не з'явився, та повідомляє причини їх неявки, якщо вони відомі.

При перевірці явки осіб, які беруть участь у справі, суд з'ясовує як факт явки, так і наявність відомостей щодо причин неявки, чи є у справі відмітка про направлення повістки відповідачеві, розписка про одержання судової повістки з поміткою про дату вручення, кому була вручена повістка тощо.

Якщо суд не має відомостей про причину неявки відповідача, повідомленого належним чином, або причину неявки буде визнано неповажною, суд вирішує справу на підставі наявних у ній даних чи доказів (постановляє заочне рішення) (ч.4 ст.169 ЦПК України).

З такої редакції ч.4 ст.169 ЦПК України випливає, що заочне рішення постановляється лише як альтернатива звичайному судовому рішення, що ухвалюється після розгляду справи за загальними правилами судочинства. Причому в даному випадку це питання буде вирішуватися на розсуд суду, оскільки ухвалення звичайного судового рішення при розгляді цивільної справи без участі відповідача, що не з'явився до судового засідання без поважних причин, але був повідомлений належним чином про час та місце

судового засідання, не потребує згоди позивача. Однак звичайне рішення буде винесене й у випадку, коли позивач заперечуватиме проти ухвалення заочного рішення. Обов'язковою умовою в усіх випадках є належне повідомлення відповідача про час та місце судового розгляду [5, с. 227].

Вбачається, що така позиція законодавця є правильною з огляду на те, що при цьому зберігається певний баланс сил сторін у цивільному процесі: позивач не позбавляється своїх розпорядчих прав, а відповідач є обізнаним з пред'явленими до нього додатковими (зміненими) позовними вимогами, тобто його право на судовий захист не порушується. З іншого боку, суд задовольняє позов лише тоді, коли заявлені позивачем позовні вимоги доведені.

У разі розгляду справи за відсутності відповідача головуючий доповідає про позицію останнього щодо заявлених вимог, викладену в письмових поясненнях.

Розглядаючи питання щодо заочного розгляду справи, слід звернути увагу на той момент, що в ЦПК України відсутня норма, яка регламентувала б процесуальний порядок заочного розгляду справи. Зокрема, ЦПК РФ у ст.234 містить положення, відповідно до якого „під час розгляду справи в порядку заочного провадження суд проводить судові засідання в загальному порядку, досліджує докази, надані особами, які беруть участь у справі, враховує їх доводи і приймає рішення, що називається заочним” [8, с. 157].

Новий ЦПК України істотно відрізняється від ЦПК України 1963 р. саме розширенням засад змагальності, зокрема звуженням повноважень суду та збільшенням самостійності у розпорядженні процесуальними правами сторін та осіб, які беруть участь у справі. Фактично це означає, що суд не вправі за своєю ініціативою вчиняти будь-які процесуальні дії, що безпосередньо впливатимуть на подальший розгляд справи. Зокрема, суд лише за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, вирішує питання про:

- 1) витребування доказів;
- 2) виклик свідків;
- 3) проведення експертизи;
- 4) залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача, особи, яка надає правову допомогу;
- 5) судові доручення щодо збирання доказів;
- 6) вжиття заходів забезпечення позову.

Суд не вправі пропонувати сторонам подати нові або додаткові докази.

Позивач, зі свого боку, у заочному розгляді справи, вправі використовувати усі процесуальні засоби з метою збору доказів, що належать йому згідно зі статтями 27, 31 ЦПК України, тобто заявити клопотання про виклик свідків, залучення до справи третіх осіб, про витребування письмових та речових доказів, призначення експертизи [8, с. 158].

Після доповіді у справі суд заслуховує пояснення позивача та інших осіб, які беруть участь у справі, згідно з положеннями ст.176 ЦПК України. Далі досліджуються показання свідків, письмові та речові докази, висновки

Висновок. При розгляді справи в порядку заочного провадження суд досліджує докази, подані сторонами, враховує їх доводи, міркування та клопотання та ухвалює рішення, що є заочним. Однак відсутність у судовому засіданні відповідача та неможливість заслухати його пояснення ще зовсім не означає, що позовні вимоги позивача будуть задоволені в повному обсязі, оскільки суд розглядає справу на підставі наявних у справі доказів і в разі недоведеності позову повинен відмовити в позові або задовольнити його лише у доведеній позивачем частині.

Як зазначено в ч.2 ст.225 ЦПК України, розгляд справи і ухвалення рішення проводяться за загальними правилами з винятками і доповненнями, встановленими главою 8 (розділ III) ЦПК „Заочний розгляд справи”.

Таким чином, аналіз нововведення у процесуальний закон такої процедури як ухвалення заочного рішення дає підстави до висновку про наявність ряду проблем і недоліків, яку будуть утруднювати застосування цих норм процесуального права. Разом з тим, наявність одночасного права на ухвалення як звичайного, так і заочного рішень за умови неявки в судові засідання відповідача, практично нівелює значущість процесуального інституту заочного рішення і навряд чи буде сприяти захисту порушених прав й інтересів позивачів, оскільки дає можливість суду, який ухвалив заочне рішення, його скасувати і продовжити розгляд справи, а це призводить до узаконеної тяганини при її розгляді.

Судова практика повинна довести потребу в такому інституті цивільного права, дати змогу його удосконалити або відмовитись від зазначеної процедури.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996р, № 30
2. Закон України «Про судоустрій України» від 07.02.2002р. // Відомості Верховної Ради, 2002р, N 27-28, ст. 180.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2010р. // Відомості Верховної Ради, 2004 р, №7, ст.150.
4. Зейкан Я. П. Коментар Цивільного процесуального кодексу України: (станом на 31 березня 2006 р). – К.: Юридична практика, 2006р. – 559, с.
5. Порядок вручення судових повісток. Умови проведення заочного розгляду справи // Юридична Україна. – 2006р. –№ 3. – с. 105

6. *Практика судів України в цивільних справах. Ч. 2 /Укл.: П.І.Шевчук, А.Г.Ярема, Г.І.Давиденко. – К.: ЮРИНКОМ, 2007р. – 308 с.*
7. *Фурса С. Я. Цивільний процес України. Проблеми і перспективи: Науково-практичний посібник. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2006р. –446, с.*
8. *Цивільний процесуальний кодекс України: Текст відповідає офіційному. –К.: Магістр-XXI сторіччя, 2005р. – 159, с.*
9. *Цивільне процесуальне право України: Навчальний посібник. –К.: Атіка, 2006р. –383, с.*
10. *Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вузів. –К.: ВД "Ін Юре", 2005. –621, с.*

УДК 331.108(477)

С.В. Леонова
Національний університет "Львівська політехніка"

ДІАГНОСТИКА КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ ТЕОРІЇ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБРАЗІВ

О Леонова С.В, 2012

Досліджено проблеми формування та формалізації моделі компетенцій персоналу промислового підприємства з використанням засад теорії розпізнавання образів. Для ідентифікації та розвитку людського потенціалу промислового підприємства запропоновано універсальний підхід до діагностики компетентності персоналу через складання бази даних бінаризованих профілів поточної компетентності працівника і їх порівняння з профілем компетенцій "ідеального працівника".

Ключові слова: *компетенція, компетентність, людський потенціал, розпізнавання образів.*

Исследованы проблемы формирования и формализации модели компетенций персонала промышленного предприятия с использованием принципов теории распознавания образов. Для идентификации и развития человеческого потенциала промышленного предприятия предложено универсальный подход к диагностике компетентности персонала путем составления базы данных бинаризованных профилей текущей компетентности работника и их сравнение с профилем компетенций "идеального сотрудника".

Ключевые слова: *компетенция, компетентность, человеческий потенциал, распознавание образов.*

The problems of formation and formalization of a model of competence of personnel of industrial enterprises with the principles of the theory of pattern recognition. For identification and development of human potential industrial enterprises proposed a universal approach to the diagnosis of competence of personnel through the assembly database binarized profiles current employee competence and their comparison with the profile of competencies "ideal worker".

Key words: *competence, competence, human potential, pattern recognition.*

Постановка проблеми. Ключовим завданням у процесі управління персоналом промислового підприємства є залучення в організацію потрібного персоналу і підтримання його здатності до ефективної роботи. Практична реалізація цих задач потребує визначення набору критеріїв для ідентифікації та залучення необхідних працівників, а в подальшому оцінювання їх здатності до ефективної роботи і розвитку. Тобто перед менеджерами з персоналу постає завдання оцінювання потенціалу кожного працівника підприємства.

Питання встановлення критеріїв успішності роботи персоналу набуває особливої актуальності на сучасних промислових підприємствах. Це пов'язано, в першу чергу, зі збільшенням числа професій, для яких неможливо розробити кількісні, об'єктивні показники оцінки роботи. У найпростішому випадку оціночні критерії для посад формулюються у вигляді посадових інструкцій та професіограм. Якщо у роботі з персоналом орієнтуватися не на окремі критерії, а системно і деталізовано підходити до опису тих аспектів поведінки, які визначають ефективність роботи працівника, то у такому випадку доцільно звернутися до використання моделі компетенцій. Модель компетенцій – це своєрідний опис «ідеального працівника», який використовується як база для порівняння при прийнятті управлінських рішень стосовно персоналу. Елементи моделі компетенцій є неоднорідними, оскільки до них відносяться знання, вміння, навички, цінності, мотиви, установки, інтелектуальні здібності, психофізіологічні та особистісні якості працівника. У зв'язку з такою неоднорідністю оцінка деяких елементів моделі компетенцій може мати суб'єктивний характер, залежати від